

АНГЛІКАНСЬКА ЦЕРКВА У СУЧАСНОМУ СВІТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ РОЗВ'ЯЗАННЯ

В даній статті розглядаються проблеми, які постають перед Англiканською церквою в контексті глобалізаційних викликів. Окреслено роль церкви Англії в сучасному світі та її вплив на життя інших християнських конфесій. З'ясовано, що нині англiканство переживає серйозну кризу, що виражено у церковному розколі між традиціоналістами та лібералами, в основі якого лежать суперечки віросповідного, церковно-організаційного та обрядового життя англiкан.

Ключові слова: Англiканська церква, глобалізація, модернізація, трансформації, розкол.

Актуальність. Англiканська церква є однією з основних протестантських церков, що з'явилися в ході Реформації. Її становлення тісно пов'язане з історією взаємин англійської монархії і Римо-католицької церкви та відображає розвиток релігійної ситуації в Європі і світі. Сучасний стан Англiканської церкви – це результат дії різноманітних факторів, як глобального, так і локального масштабу, що призвели до істотних змін у церковному житті англiкан, у характері їхньої релігійності. Церква об'єктивно постала перед зливою глобалізаційних викликів, прагнучи розв'язати ті проблеми, що неминуче постають перед живим церковним організмом. А. Колодний підкреслює, що «глобалізація всіх сфер суспільного життя, яка розпочалася в ХХ столітті, зумовила появу нових тенденцій в різних християнських конфесіях» [5, с.302]. Невідповідність запропонованих Англiканською церквою стратегій виходу із кризи очікуванням переважної більшості послідовників англiканства фактично поставили церкву на грань розколу. Така трагічна ситуація в століттями стабільній державній церкві не може не цікавити дослідників та експертів релігійних процесів, не кажучи вже про самих англiкан, у житті яких настав момент істини: прийняти і погодитися із нововведеннями останньої чверті ХХ століття чи відродити в усій повноті ту традиційність з властивою їй спадкоємністю і стійкістю поколінь, яка хоч і була зметена історичними хвилями революцій, воєн, етнічних чисток, але зберегла своє значення для ідентифікації британців.

Дана стаття має на меті розглянути конфліктну, породжену глобалізацією і модернізацією ситуацію, в якій опинилася Англiканська церква, та висвітлити внутрішні проблеми англiканського середовища, які останнє прагне подолати.

Завдання проаналізувати трансформаційні процеси в англiканстві – надто складне в силу обмеженості доступу до джерел і закритим характером внутріцерковної дискусії, про результати якої ми дізнаємося тільки за прийнятими документами Церкви. Це призвело до того, що у вітчизняному релігієзнавстві ці питання не висвітлені.

Про ступінь досліджуваності даної теми можемо судити тільки з праць зарубіжних авторів, які так само майже недоступні сучасному досліднику в Україні. Серед авторів, що розглядали внутрішньоцерковне життя в англiканстві, слід виділити А.Мілбанка (A.J.Milbank), Б.Маккормака (B.McCormack), Ст.Бейтса (St.Bates), Д.Едвардса (D.Edwards) [2], які адекватно оцінили масштаб впливу цього фактору на життя інших християнських конфесій. А тому, розглядаючи в рамках цієї статті конфлікт, що виник всередині англiканського співтовариства, та шляхи його подолання, ми зможемо виявити основні причини релігійних непорозумінь та запропонувати різні методи їх зняття.

Основний виклад. У загально філософському плані нинішній конфлікт всередині Англiканської церкви можна звести до проблеми свободи – свободи совісті, свободи волі, свободи думки, конкретно – до проблеми співвідношення розуму і віри. Те, про що Мор, Кранмер, Генріх VIII, Еразм, Тіндейл, Вікліф могли лише мріяти, ми бачимо нарешті втіленим у життя. Людському розуму, що оперує поняттями наукового пізнання, відданий зараз пріоритет у всіх сферах буття, навіть у релігійній, зокрема західнохристиянській, яскравим представником якого є Англiканська церква [10, с. 18].

Свобода людського індивідуума і недоторканість його прав захищається безкінечним числом декларацій, прийнятих різними організаціями. Людина поставлена в центр усієї сучасної системи цінностей, вона – міра усьому; все, що служить її благу, свободі самовираження, її задоволенням, виправдано і дозволено. Така концепція людини нашого тисячоліття, виявляється надбанням постмодерністського мислення, оскільки вона звільняє його від прихильності і від обов'язку

обмежувати свою поведінку і свої намагання якимись вищими, позаземними міркуваннями і сенсами.

Знаходячись під впливом цих ідей, сучасний англіканський світ легко розлучається із залишками християнської моралі, легалізувавши гомосексуальні шлюби, евтаназію, клонування, наркотики. Абсолютизація персональної свободи робить статеву розбещеність нормою і нав'язується всім через засоби масової інформації як гідний усілякого наслідування спосіб життя. А тому порожні храми в даній ситуації – неминучий наслідок торжества такого явища, як лібералізм, котрий на сьогодні вагомо впливає на розвиток Англіканської церкви, про що зазначає англійський богослов Ейвіс Пол у своїй книзі «Ідентифікація англіканства: Основи англіканської еkleзіології» [1, с.138].

Зберігаючи свої позиції державної релігії у Британській державі, Англіканська церква, проте, нестримно втрачає авторитет в суспільстві. Чисельність її віруючих мирян і громад зменшується. Англіканські священники, протестують проти висвячування жінок, переходять у католицизм, а деякі – у православ'я. Незадоволеність станом справ в Англіканській церкві наростає в найширших колах англійського суспільства, у тому числі серед самих її членів.

Про кризу духовності, пов'язану перш за все з кризою релігійної свідомості, говорять уже давно. Як і в інших сучасних індустріальних суспільствах, у Британії перед індивідумом відкрита різноманітність духовних, політичних та ідеологічних виборів. З іншого боку, процеси зростаючої соціальної, географічної і професійної мобільності роблять неминучим, більшою чи меншою мірою, відхід від громадських і сімейних зв'язків і традицій, підштовхуючи особу до індивідуального вибору. Принцип свободи вибору є фундаментальним для сучасної британської культури; а поширена система освіти заохочує пошук, виклик авторитету і здоровий скептицизм. Відома англійська дослідниця-соціолог Грейс Дейві відзначає, що релігійна віра і надалі знаходить місце в серцях і умах англійців, але питання про те, до якого віросповідання ти належиш, втрачає для них значення. В одних куточках планети люди маніфестують непохитну відданість своїм старим, «доглобальним» релігійним ідентичностям, а в інших їхня релігійність набуває, за висловом Грейс Дейві, «замісницьких» форм. Звідси і підзаголовок її відомої монографії – «Віра без приналежності» [3, с. 163]. Очевидно, що людська потреба «в релігії, вірі, системі ціннісних орієнтацій, знаходить своє вираження в пошуку нових релігій і засобів душевного заспокоєння за межами лона Церкви» [6, с. 89]. Саме це і спостерігається в сучасній церкві Англії. Ліберальне англіканство не здатне вгамувати духовного голоду людей, котрі його відчують сьогодні. Тим не менше, думка, що існувала поміж соціологів ХХ століття про занепад релігії в Англії, сьогодні видається застарілою. Мотивуючи цю думку тим, що раціоналізація взагалі повинна призвести до повного витіснення релігії з людського буття і утвердженню «світового світогляду», який не потребує релігії, деякі сучасні дослідники з деяким навіть здивуванням вимушені констатувати, що «потреба в релігії збереглася, і головні її функції не дуже змінилися з часів льодовикового періоду; зміни, що сталися, роблять релігію в сучасній Англії ще необхіднішою» [7, с.119].

Колись, борючись проти авторитету Римського первосвященства, діячі Реформації з легкістю відмовилися і від вірності Церкві, і від ієрархії, і від майже всіх Таїнств, зберігши лише Священне Писання як єдине джерело віри. Його інтерпретатором міг бути кожен мирянин, простий європейський бюргер, вже ставший з того часу для самого себе єдиним джерелом авторитету. Священне Писання є частиною «Священної Відданості Церкві». Поза його контекстом, поза традицією тлумачення святих отців і поза спадкоємністю догматів і правил віри воно було розглянуто ліберальною протестантською ексегетикою просто як літературний пам'ятник.

У наш час права людини стали одним з основних понять, можна сказати, навіть новою секулярною релігією. У зв'язку з цим зрозумілою є відмова ліберального англіканізму від норм християнської моральності. Ситуацію з прийняттям жіночого єпископства православний священник, відомий богослов, педагог і релігійний публіцист Максим Козлов трактує таким чином: «Можливість самої постановки питання про висвячування жінок витікає з протестантського відношення до священства, з нерозуміння його таємного єства. Священство для протестантів – це не сан, а посада. Тому вони вважають, що перешкодою до висвячування жінок в давнину була лише соціально-культурна традиція тих часів. А нам, сучасним людям, залишається лише відновити справедливість і зрівняти в правах жінок і чоловіків. Насправді ж немає нічого принизливого для жінки в тому, що волею Божою їй дано в земному житті інше призначення, ніж чоловікові» [4].

Тут же можна зазначити, що свого часу Папа Лев XIII видав енцикліку від 1896 року *Apostolicae curae* про недійсність англіканських висвячувань, в якій, зокрема, говорилося: «Згідно з переважаючою вже думкою, не раз підтвердженою діями і постійною практикою Церкви, вважається, що, коли в Англії, незабаром після того, як її відірвали від осереддя християнської

єдності, при Едуарді VI, був публічно введений новий обряд святого висвячування, дійсне таїнство священства, встановлене Христом, втрачено, а з ним – й ієрархічна спадкоємність» [8].

Англійська церква, як і будь-яка інша церква, сьогодні постала перед проблемою глобалізації, перед необхідністю відповідей на її виклики. Традиціоналісти чітко і ясно викладають свої погляди щодо глобалізації. Зрозуміти, у чому полягає віра лібералів, буває вкрай складно. Пафос богословського лібералізму носить чисто негативний, заперечливий характер; яскравим прикладом останнього є американський єпископ Джон Спонг, який рішуче відкидає не лише тілесне Воскресіння Спасителя, але і взагалі віру в Бога. Загалом для ліберального богослов'я характерна схильність беззастережно слідувати за мирською ідеологічною модою, куди б вона не вела.

Історія Англійської церкви, яка з часу свого виникнення в XVI столітті змушена була об'єднувати під владою Корони протестантів досить таки різного характеру, свідчить про допуск певного богословського різномудства при лояльності королівської влади. З часом ця схильність миритися з різномудствами перейшла в готовність терпіти як єпископів відвертих еретиків, так і просто невірних. Проте процес неминує дійшов до такої стадії, коли традиційне англійство просто обурилося. Вододілом послужило відношення до висвячування відкритих гомосексуалістів.

Як результат такого явища на сьогодні, Ватикан розглянув можливість прийняття в лоно Католицької Церкви консервативних англійців з Традиціоналістського англійського співтовариства. Ватиканська Конгрегація віровчення рекомендує надати їм статус персональної прелатури. Персональна прелатура є окремою єпархією, не обмеженою територіальними кордонами і керовану власним єпископом. Так, 9 листопада 2009 р., у Ватикані оприлюднено Апостольську Конституцію *Anglicanorum coetibus* (Про Англійські Зібрання), яка стосується заснування Персональних Ординаріятів для англійців, які входять у повну єдність з Католицькою Церквою. Разом з цим, Конгрегація Віровчення опублікувала додаткові уточнюючі норми: передбачена можливість допущення до свячень в Ординаріятах одружених чоловіків не змінює загальну церковну дисципліну щодо celibату священства у Церкві латинського обряду. Кандидатами для отримання таких свячень в Ординаріятах можуть бути лише колишні англійці, а допускати до них є у компетенції Апостольської Столиці, яка окремо розглядатиме кожен випадок за поданням відповідних Ординаріїв.

Апостольська Конституція *Anglicanorum coetibus* визначає порядок створення Персональних Ординаріятів, процедуру приєднання колишніх англійців до Католицької Церкви, статус священнослужителів Англійської Церкви, які приступають до повної єдності з Католицькою Церквою, а також врегульовують стосунки між цими структурами та місцевими Єпископськими Конференціями й іншими церковними структурами [9].

Висновок. Церковне життя англійства настільки тісно пов'язане зі світським життям, що зміна суспільних традицій і засад з неминучістю повинна була привести до «революційних» перетворень церковного життя. На думку більшості релігійних оглядачів, розкол в англійстві вже здійснився, і справа лише у тому, які організаційні форми він прийме. Хоча для віруючих людей слово «розкол» звучить страшно, в даному випадку його слід визнати неминучістю – віруючі люди повинні відокремитися від невірних, ті, хто визнає авторитет Священного Писання, від тих, хто готовий нехтувати їм, аби сподобатися світові. Втім, як показує досвід, сподобатися світові все одно не виходить – ліберальні церкви нестримно пустіють.

Дорога богословського лібералізму як спеціально полегшену і модернізовану версію віри веде у безвихідь, тому більш адекватною формою для сучасного англійства можна вважати позицію традиційних кіл Церкви Англії, хоча остання і привела фактично до розколу цієї багатомільйонної церкви.

Література

1. Avis Paul. *The Identity Of Anglicanism: Essentials Of Anglican Ecclesiology*. - T & T Clark International, 2008.
2. Bates Stephen. *A Church at War: Anglicans and Homosexuality*. Macmillan, New York, 2004; David L. Edwards. *What Anglicans believe in the twenty-first century*. London: Continuum, 2004; McCormack Bruce L. *Justification in Perspective: Historical Developments and Contemporary Challenges*. Grand Rapids: Baker Academic, 2006; Milbank A.J. *The Anglican Communion's Argument Over Homosexuality*. - Religion & Ethics, October 17, 2003.
3. Davie Grace, Paul Heelas, and Linda Woodhead. *Predicting Religion : Christian, Secular, and Alternative Futures*. Burlington, VT : Ashgate, 2003.
4. Козлов Максим, протоієрей. Англійство [Електронний ресурс] // www.portal-slovo.ru/theology/37771.php.
5. Колодний А. Християнство за умов глобалізації / А. Колодний // *Людина і культура в умовах глобалізації* : зб. наук. ст. – К.: Видавець ПАРАПАН, 2003.

6. Любашенко В. І. Кирило Лукарис і протестантизм: досвід міжцерковного діалогу // Богомислення. – 2001. – № 10.
7. Milbank John Alasdair. Alternative Protestantism: Radical Orthodoxy and the Reformed Tradition, Radical Orthodoxy and the Reformed Tradition: Creation, Covenant, and Participation, 2005.
8. Папа Лев XIII. Apostolicae curae. О недействительности англиканских рукоположений [Електронний ресурс] // http://www.unavoce.ru/library/apostolicae_curae.html
9. У Ватикані оприлюднено Апостольську Конституцію щодо англіканців [Електронний ресурс]: Католицький Медіа-Центр, Радіо Ватиканське, 2009 // http://www.catholic-media.org/ua/index.php?option=com_
10. Ward Kevin. A History of Global Anglicanism. Cambridge University Press, 2006.

Summary

Oksana Vinnichenko-Borukh

Anglican Church in the contemporary: the problems and ways of its solution

Problems which appear before the Anglican Church in the context of globalization challenges are examined in this article. Outlined the role of Church of England in the modern world and its influence on life of other Christian denominations. It is found out, that presently the Anglican Church experiences a serious crisis, that shown in church dissidence between traditionalists and liberals, which disputes are the basis of religion, church organizational and ceremonial life of Anglicans.

УДК 21:316. 3

© Ірина Гаюк
м. Львів

ДЕЯКІ СУТНІСНІ АСПЕКТИ ХАРАКТЕРУ ІСТОРИЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА РЕЛІГІЇ

У статті розглянуто розвиток релігійних систем як результат взаємодії Принципів Хаосу та Логосу. Автор доводить, що функціонування релігійних систем та характер їх історичного розвитку відповідають основним характеристикам дисипативних структур. Основними формоутворюючими та формозберігаючими феноменами на нашому рівні буття є мова та писемність, стріла часу та історизм мислення, право та держава. Показано, що утворення Церкви як соціального інституту й виникнення т.зв. громадянської та світської релігій безпосередньо пов'язані з розвитком і зміцненням держави.

Ключові слова: закон, право, Логос, особистість, релігійна система, Хаос, християнство, Церква, Держава.

Актуальність даного дослідження полягає у тому, що вивчення розвитку релігій давно вимагає зміни методологічних підходів, адже і до сьогодні розвиток релігій та їхня взаємодія з різними сферами соціального буття найчастіше розглядаються науковцями на засадах церковно-християнської концепції релігійної історії, що зумовлює появу і оперування в науковому обігу суто конфесійних понять «схизма, «розкол», «єресь» тощо.

Метою є аналіз функціонування релігійних систем та характеру їх історичного розвитку як дисипативних структур, тобто, з точки зору перманентної взаємодії фундаментальних принципів Хаосу і Логосу.

Завданням – довести, що утворення Церкви як соціального інституту і виникнення т.зв. громадянської та світської релігій безпосередньо пов'язані з розвитком та зміцненням держави. Вихідним положенням даної розвідки є тезис, що кожна релігійна система є дисипативною структурою і, відповідно, розвиток релігійних систем відповідає основним характеристикам хаотичних систем. Творець теорії дисипативних структур (Хаоса) І. Пригожин, який отримав за неї в 1977 р. Нобелівську премію, довів, що саме нестабільність (хаотичність) у відкритих системах може стати джерелом організації та порядку, а кожна подія є результатом нестабільності хаосу на всіх рівнях. Виникнення нових релігійних систем завжди відбувалося у нестабільних відкритих соціальних системах, причому їх виникнення спочатку ставало причиною хаосу й дезорганізації, та згодом – джерелом нової організації та порядку. Всі великі релігійні системи з часом формують складну структуру з багатьма складовими, що у рамках традиційного підходу розглядається негативно – як розпад, розкол на різні течії, напрями і т. ін. Хоча це в жодному випадку не було руйнацією якоїсь